

potom, Newton, koji su, kao i mnogi poslije njih, vjerovali da su dešifrirali pismo ili jezik prirode, a bili su i oni koji su, kao Kant i Hegel, vjerovali da su odgonetnuli šifre ljudske svijesti i povijesti. Nasuprot njima, bio je Goethe, koji je tvrdio da je svijet živa knjiga koju treba istraživati i shvatati bez iluzije da ju se može shvatanjem iscrpiti, jer u Božijoj knjizi svijeta svaki je dan drukčiji. U muslimanskoj tradiciji najdirektnije su povezani tumačenje pojava u prirodi i događaja u povijesti kao znamenja svijeta koji je povjeren čovjekovom namjesništvu i prevođenje ajeta Kur'ana kao žive knjige koja se objavljuje živom čovjeku. A živi čovjek, halifa na Zemlji, jest čovjek koji doprinosi upotpunjavanju svijeta, potpunijem razumijevanju neiscrpnog univerzuma Kur'ana.

Prijevod Kur'ana Esada Durakovića može se čitati od prve sure, ali bih svakom čitaocu preporučio da prije toga pročita završni zapis prevodioca.

Dr. Hilmo Neimarlija

TETKA SAFIJA I MANASTIR - PRIČA O JEDNOSTAVNOJ LJUDSKOSTI

Bahaa' Taher, Tetka Safija i manastir, prevela sa arapskog Marijana Kavčić, Šahinpašić, Sarajevo, 2004.

U moru naslova, najčešće vjerskog sadržaja, koji se posljednjih godina sa arapskoga jezika prevode na bosanski jezik, nema onih koji upućuju na suvremena dešavanja na arapskoj literarnoj pozornici.

Naravno, ne treba zaboraviti ono što su na planu prevođenja suvremenih arapskih književnika, onih čija su djela nastajala sredinom proteklog stoljeća, u prethodnoj deceniji uradili dr. Esad Duraković (Ibrahim Džebra, *U potrazi za Velidom Mesudom*, Zid, Sarajevo 1995., Halil Džubran, *Nevjeste lugova* i *Pobunjeni dusi*,

Leo Komerc i Sejtarija, 2001., Hanan al-Šejh, *Zehrina priča*, Arabica Zid 1998., Taha Husein, *Dani*, Svjetlost 1998.) dr. Mehmed Kico (Nedžib Mahfuz, *Razgovori na Nilu*, Svjetlost 2000., *Antar ibn Šedad, Priča o junaštvu, ljubavi i mržnji u arabijskoj pustinji*, Bemust, 2002.) Delila Dizdarević (Tajib Salih, *Vrijeme seobe na sjever*, Svjetlost 1995.) te naravno značajene prijevode s početka osamdesetih rahmetli prof. dr. Sulejmana Grozdanića, dr. Jasne Šamić, Halila Bjelaka i dr.

Zbog velikog vakuuma koji je nastao u prevođenju naslova iz suvremene arapske književnosti koji su objavljeni u drugoj polovini proteklog stoljeća i raduje pojava romana *Tetka Safija i Manastir* (Khalatî Safiyya wa-d-dayr), egipatskog pisca **Baha Tahira** (Bahaa Taher) koji na egipatsku književnu pozornicu izlazi početkom šezdesetih godina pišući kratke priče, pozorišne kritike, eseje i romane.

Tahir je, zajedno sa drugim piscima svoje generacije inicirao stvaranje nove književnosti poznate pod nazivom «književnost šezdesetih», koja se udaljila od sorealizma pedesetih godina i naglasak stavila na unutarnji osjećaj.

Poslije razdoblja velikih revolucionarnih promjena u Egiptu Tahir se nalazi u grupi suvremenih egipatskih književnika koji su nakon podrške Naserovom panarabizmu okrenuli svoja pera protiv totalitarističkog karaktera njegovoga režima pa njihove priče i romani postaju pozornicom njihove unutarnje pobune.

Nakon što je u vrijeme Sadatove vladavine izgubio posao na Drugom programu Egipatskog radija i nakon što mu je zabranjeno da piše, Tahir 1974. godine odlazi u egzil u Ženevu gdje je radio kao prevodilac u UN-u do 1995. U tom periodu objavio je veliki broj kratkih priča i romana koji su prevedeni na nekoliko svjetskih jezika.

Dvodecenijski egzil nije ga udaljio od Egipta pa je i sve ono što je pisao i objavljavao imalo jaku vezu sa podnebljem iz kojeg je dolazio.

Objavio je zbirke priča *Zaruke* (Al-Khutûba) 1972., *Sinoć sam te sanjao* (Bi-l-emsî halemto bik) 1984., *Ja, kralj, sam došao* ('Ana al-malik ji't), 1985., *Išao sam na vodopad* (Dhahabtu ilâ shallal) 1985., romani *Istočno od palminog drveća*

(Shrqā-n-nakhīl), *Tetka Safija i manastir*, 1991., *Ljubav u progonstvu* (Al-hubb fī-l-manfā), 1995., *Tačka svjetlost* (Nuqtatu-n-nūr) 2001. Godine 1998., Bahaa Tahir je dobio najviše egipatsko priznanje za zasluge u književnosti a roman *Ljubav u progonstvu* objavljen 1995., proglašen je za najbolji roman godine na Kairskom sajmu knjiga 1996. godine.

Rado je čitan i preveden na brojne svjetske jezike a Talijani su mu 2000., godine dodijelili prestižnu nagradu *Guiseppe Acerbi* upravo za roman *Tetka Safija i manastir*, kao najboljo egipatski roman preveden na italijanski jezik. Upravo ovaj roman nama je na bosanski jezik podarila **Marijana Kavčić**, orijentalista i arabista, jedna od najuspješnijih izdanaka «sarajevske škole orijentalnih jezika», mlađe generacije.

Radnja romana *Tetka Safija i manastir* smještena je u jedno malo gornjeegipatsko selu u blizini drevnoga Luksora u kojem su hrišćani i muslimani oduvijek živjeli zajedno u miru, razumijevanju, poštivanju i toleranciji. Vrijeme u kojem Taha bilježi svoju priču su šezdesete godine proteklog stoljeća, vrijeme velikih promjena na političkom, vojnom, ekonomskom i kulturnom planu.

U prvom planu nalazi se priča o neiskazanoj, tek naslućenoj i neostvorenoj ljubavi prelijepe Safije prema jednom seoskom ljepotanu i siromahu Harbiju. Ljubav se pretvara u mržnju i želju za osvetom od onoga trenutka kada taj isti mladić dolazi u dom njezinih staratelja da je isprosi ali ne za sebe nego za svoga četrdeset godina starijeg dajidžu konzul-bega u čijoj je zaštiti i ljubavi dotada živio Harbi. Nakon što Safija na veliko čuđenje svojih staratelja pristane na brak i uda se za starca započinje kako njezina lična drama tako i drama cijeloga sela i njegovih stanovnika. Na svijet je došao Hasan, Safijin i konzul-begov sin i starac počinje sumnjati da će dotada njegov ljubimac i nećak Harbi ubiti malog Hasana kako bi se dočepao njegovoga nasljedstva.

Uzaludni su pokušaji Harbija da ubijedi svoga dajidžu da su njegove namjere čiste i plemenite. Konzul-beg organizira stražu, plaća vojnike i organizira hajku na Harbija u kojoj Harbi u odbrani ubija konzul-bega.

To stradanje je samo početak stradanje Harbija koji najprije odlazi u zatvor, obolijeva i vraća se u selo skrivajući se u obližnjem manastiru ali i Safije koja se nakon muževe smrti povlači i živi u nadi i nastojanju da će jednoga dana ubiti Harbija i osvetiti svoga muža, ustvari osvetiti nikad uzvraćenu ljubav. Jedna lična tragedija postaje sveopća.

Unjoj učestvuje cijelo muslimansko selo koje se nalazi nadomak starog koptskog manastira koji i sam postaje svjedokom tragičnih zbivanja. «Unatoč prividnoj odijeljenosti koju evociraju visoke zidine manastira, monahe i seljake, i u širem smislu križ i polumjesec, povezuje jedna ista sudbina, sudbina koju određuje vrijeme i prostor. Taj osjećaj nemogućnosti bijega, ne jednih od drugih, već od života u zacrtanom im vremenu i prostoru, stvara onu tananu a čvrstu nit solidarnosti, uvažavanja i tolerancije», kaže prevoditeljica Marijana Kavčić u svom pogovoru.

I dok je Tetka Safija i manastir priča o tradicionalnom i patrijarhalnom društvu koje zagovara pravo na krvnu osvetu ali i priča o onima koji brane život i suprotstavljaju se običajima i tradiciji, «on je istovremeno i priča o nacionalnom ponosu i jedinstvu u vrijeme Naserove vladavine ali je i priča o običnoj ljudskosti i solidarnosti suočenim sa velikom nepoznanicom koju zovemo ljudski život», piše Kavčić.

Iako je ovo prvenstveno roman ljubavi i mržnje, on je i roman koji kazuje sve radosti ljudskoga življenja, sreće i nadanja. Nadahnuta ovim romanom koji je prevela, njegovim sudbinama i porukama Marijana Kavčić se i sama pita: «...kako obnoviti davno naučene a u međuvremenu zaboravljene lekcije življenja? Kako se vratiti mudrosti naših ne tako dalekih predaka za koje tolerancija nije bila čarobna formula koja se dobija u alhemijskim laboratorijama moćnika, već sasvim jednostavna, svakodnevna stvar koja se prenosi duhom generacija, s koljena na koljeno?»

I sam Bahaa Tahir, kako zaključuje Marijana Kavčić, svojim romanom *Tetka Safija i manastir* koji je i priča o jednostavnoj ljudskosti daje naslutiti putokaze ka jednoj budućnosti u kojoj će se ljudi i kulture ponovo moći poznavati i

prepoznavati u svojoj svojoj različitosti. A puteve moramo pronaći sami. Svako za sebe i svi zajedno

Kada je poslije završetka studija orijentalistike Marijana otišla u Egipat, Libiju pa opet u Egipat a ja ostala u Bosni, često mi slala neobična i inspirativna pisma puna mašte i obojena motivima koje sam upravo pronašla u ovom romanu ali i u Marijaninim razmišljanjima iznijetim u pogovoru. Marijana je u istinskoj jednostavnosti u kojoj je živjela uvijek tražila puteve koji su zbližavali ljude.

Zehra ALISPAHIĆ

PRVI STRIP NA AREBICI

Hadži Šefko i Hadži Mefko, strip na arebici, piše i crta Amir Al-Zubi, Udruženje građana za kulturu i umjetnost «Behar» Sarajevo, Sarajevo, 2005.

Pisana baština na bosankom jeziku stara je više od osam stoljeća. U tako dugom periodu bosanski jezik je koristio četiri pisma. O *latinici* i *ćirilici*, manje-više, se zna. *Bosančica* je bila bosanska verzija ćirilicnog pisma.

Četvrto pismo, koje je egzistiralo na prostorima Bosne i Hercegovine pet stoljeća, na kome je od 17. do početka 20. stoljeća cvjetala *Alhamijado književnost*, čiji su najznačajniji predstavnici bili Muhamed Hevai Uskufi, Hasan Kaimija, Mehmed-aga Pruščanin, Abdulvehab Ilhamija, Umihana Čuvidina, Fejzo Softa, Alija Sadiković i dr. bilo je *arebica*.

Arebica je nastala dolaskom islama na prostore Bosne i Hercegovine i predstavljala je bosansku verziju arapkoga pisma prilagođenog glasovnom sistemu bosanskog jezika. *Arebica* je nastala pod utjecajem arapskog, turskog i perzijskog jezika.

Iako je do današnjeg dana gotovo zaboravljena, osim u krugovima stručnjaka, orijentalista i arabista, jer je veoma malo živih ljudi koji su se opismenjivali na *arebici*, ona je

značajna kao kulturološki pečat naše vlastitosti i pismenosti. Generacije i generacije naših predaka su se u toku osmanske vladavine u BiH opismenjivali na *arebici*. Kako dugo vremena nije imala jedinstven pravopis **Džemaludin Čaušević** početkom 20. stoljeća uspostavlja jedinstven pravilnik pisanja *arebicom* koji po njemu dobiva ime *Matufovica*.

Nakon toga, od 1907. do 1941. štampa se više od četrdeset knjiga u tiražu od 520.000 primjeraka, neki listovi i kalendari na *arebici*. Dolaskom Austro-Ugarske u BiH, *arebica* je službeno pismo Bošnjaka i način da oni očuvaju i održe pismenost. Bilo je to vrijeme kada se mogao pružiti otpor *latinici* i *ćirilici*. A onda je *arebica* prekonoći zabranjena i ukinuta. Bošnjaci nisu imali izbora. Na hiljade ih je u trenu postalo nepismeno. I dok su mlađi vremenom počeli učiti ćirilicu i latinicu, stariji su ostali vjerni ideji arebice.

Ona se čuvala u porodičnim krugovima. Do posljednje agresije na BiH ostali su sačuvani brojni mevludi, knjige i bilješke na arebici. Starije bule su učile mevlude, dove i druge prigodne sadržaje iz knjižica pisanih *arebicom*.

Zašto *arebica* danas nije više prisutna među Bošnjacima, zašto se ne nalaze načini njezinog oživljavanja i upotrebe barem u određenim prilikama? Odgovor treba tražiti tamo gdje su i odgovori za sva pitanja koja se tiču izravno autentičnosti jednoga naroda, njegove kulture i tradicije. No, na svakom ognjištu, gdje dogorijevaju tragovi prošlosti ima i žara koje može iznova planuti. Možda ga u ovom slučaju treba tražiti u ličnosti mladoga umjetnika **Amira Al-Zubija**, svršenika filmske režije u Teheranu koji se već duži niz godina bavi crtanjem stripova. Mnoge od njih ste čitali na stranicama *Preporoda* pod naslovom *Hadži Šefko i Hadži Mefko*.

Ovaj mladi umjetnik došao je na zanimljivu i povijesnu ideju - oživljavanja i vraćanja od zaborava ovog četvrtog pisma kroz strip čiji je tekst pisan na *arebici*. *Arebica* je u ovom stripu, koji sadrži trideset šaljivih priča, pisana pravilima *Harfovice* - *arebice* koja se u potpunosti oslanja na pravopis suvremenog bosanskog jezika te je neovisna od gramatike arapskog, turskog i perzijskog jezika.